

MALOLETNICI KAO IZVRŠIOCI KRIVIČNOG DELA NASILJA U PORODICI

Dr Gordana Nikolić²⁶⁰
Ministarstvo unutrašnjih poslova Republike Srbije

Apstrakt: *Nasilje u porodici je u Krivični zakonik Republike Srbije uvedeno još 2002. godine najpre inkriminacijom u članu 118a, ali je donošenjem novog Krivičnog zakonika čija je primena otpočela 1. januara 2006. godine, ovo delo regulisano u članu 194. u grupi krivičnih dela protiv braka i porodice. Noveliranjem zakonskog teksta, ovo delo je do pozitivne primene pretrpelo nekoliko izmena i dopuna, bez modifikacije osnovnih konceptualnih normi, ali u pooštavanju njegovog kažnjavanja. Inkriminacija dela nasilja u porodici i određenje osnovnog i težih oblika je pokazatelj pravnog sistema da se porodica štiti kao osnovna vrednost ljudskog društva. Kao lex specialis u smislu detaljnije inkriminacije ovog dela, a posebno u doprinosu njegove prevencije 2016. godine je donet i Zakon o sprečavanju nasilja u porodici koji se primenjuje samo na punoletne učinioce. Anazirajući tekstove o krivičnom delu nasilja u porodici stiče se utisak da su izvršioци ovog dela najčešće pojavljuju punoletna lica, supružnici, muskarci, pa i žene, pa se nametnulo pitanje da li se maloletnici pojavljuju u kategoriji izvršioца nasilja u porodici, imajući u vidu da se po logici stvari najčešće javljaju u ulozi žrtve. Statistički podaci su pokazali ipak zapanjujuć podatak koji se odnosi na to da se maloletnici pojavljuju kao izvršioци ovog dela, a ukoliko uzmemo u obzir činjenicu da roditelji retko prijavljuju svoje dete kao izvršioца nasilja u porodici, kao i da se retko kasnije u krivičnom postupku priključuju i gonjenju, stiče se utisak da je težina ovog dela izvršena od strane maloletnika još veća. U tome ide u prilog i činjenica da je tamna brojka kod maloletnih izvršioца dela nasilja u porodici izražena, te da i statistički podaci i zvanične prijave nisu sigurni i stoprocentni pokazatelj zastupljenosti maloletnika kao izvršioца ovog dela. Autor u radu se kratko osvrće na normiranje krivičnog dela nasilja u porodici u Krivičnom zakoniku Republike Srbije, dok suštinu rada stavlja na statističku analizu broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletnika za izvršeno delo nasilja u porodici u vremenskom okviru od deset godina, kao i na krivične sankcije koje su im za ovo delo izrečene, na osnovu čega se iznose zaključci u vezi zastupljenosti maloletnika kao izvršioца ovog dela.*

Ključne reči: *nasilje, porodica, maloletnici, Krivični zakonik, krivično delo.*

Uvodna razmatranja

Porodica je oduvek, kako u našoj istoriji, tako i našoj sadašnjosti, bila stup i osnova društvenog sistema. U njoj se delila sreća i nesreća, razgovoralo o problemima, trazio savet ili pomoć, delila radost, stvarale uspomene, osećala ljubav i kao takva, sa svim svojim blagodetima i lepoti življenja, opstanka, stvaranja i srodstva, ona je bila i ostala temelj svakog društva. Savremeno društvo dovelo je i mnogo novina, drugačijih vrednosti i modernizaciju porodičnog života, te su se tako pomalo i izgubile one stalne i trajne vrednosti koje su nekada porodice imale. U tome je u mnogome doprinela drugačija dinamika života, sve veće obaveze, guzve, žurbe, poslovi, pa je porodica, malo po malo, zapadala u neki drugi životni plan i gubila smisao jedinstva, stabilnosti i mira. Ipak, suštinski je zadržala svoj značaj i uprkos mnogim izazovima, porodica je ostala temelj društva i društvenih odnosa.

²⁶⁰ chupka84@gmail.com

U pravnom smislu ne postoji jedinstvena definicija porodice, već je mnogi autori različito definišu, dok porodično pravo čak i ne daje definiciju porodice. Ovo je donekle i opravdano, smatrajući da nijedna zakonska norma ne može u potpunosti definisati jer su osobine porodici ipak zakonski nemerljive i ne mogu se jasno normama izraziti odnosi unutar nje. Sa druge strane, u formalnom smislu, nema tu ničega toliko kompleksnog, već se jednostavno i zna pojam porodice.

Od jedne toliko temeljne ljudske zajednice, posmatrano i kroz istoriju, porodica je menjala svoj oblika postojanja, te smo tako u istoriji imali mnogobrojnije porodice, gde je više generacija zivelo zajedno, što se i danas može videti u ruralnim sredinama, preko istorijskog patrijaharta, primata matijaharta, do savremene porodice, kojoj su pojedinačna ljudska prava sa jedne strane donela mnogo, a sa druge i izgubila. Prednosti savremene porodice su svakako ravnopravni odnosi između muškarca i žene u braku, zaštićena ljudska prava i mogućnost zaštite od strane države i društva usled mogućih i ispoljenih porodičnih sukoba. Ovo je vrlo važno posebno u odnosu na ranije društvene periode, gde je sa jedne strane bilo sramno prijaviti supružnika ili decu za nasilničko ponašanje u porodici, a sa druge strane postojala je i nedovoljna reakcija države i društva na ove pojave zbog nepostojećih pravnih normi.

Porodica, kao kompleksna kategorija, sa različito ispoljenoscju i zaštićenošću u društvenim pravnim sistemima, u jednom je uvek bila i ostala ista – u svojoj osnovi i temeljnosti društvenih života. Postavlja se pitanje „Zašto neko uništava svoju porodicu?”. Toliko jednostavno pitanje, a toliko kompleksni odgovori, da je sve grane društvenih nauka proučavaju. Savremeno društvo je dovelo i do novih fenomena koji se u porodici pojavljuju, ali do novih krivičnog dela - nasilje u porodici i njegovog različitog oblika ispoljavanja. Postavlja se još jedno pitanje „Da li je moguće izraziti nasilje u porodici, u kojoj su ostvarene najveće životne vrednosti?”. Praksa je pokazala da je moguće, a samim tim je i teorija stvarala svoje definicije, kao i normativne oblike u zakonodavnom sistemu.

Pitanje koje se nameće je još kompleksnije „da li su maloletnici zbog svoje posebne fizičke i pishičke osobenosti, dovoljno sposobni da izvrše delo nasilja u porodici?”. Odgovor je da. Praksa je to, nažalost, pokazala. Iako se nasilje u porodici u prvom mahu vezuje za punoletne izvršioce, posebno muškarce, odnosno na žene kao žrtve i ranjivije kategorije, interesantno pitanje u ovom nesrećnom krivičnom delu je da li su i maloletnici izvršioци ovog dela. Statistika i praksa su nam ipak dali zapanjujući podatak u smislu evidentiranja maloletnika kao izvršioца ovog dela.

Važno je podsetiti da se u skladu sa Zakonom o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2005) maloletno lice smatra lice koje je u vreme izvršenja krivičnog dela navršilo 14 godina, a nije navršilo 18 godina, dok se lica u uzrastu do 14 godina nazivaju decom i prema njima se ne mogu primeniti krivične sankcije, niti druge krivično-pravne mere ako učine krivično delo. Prema pomenutom Zakonu maloletnici se kao učinioci krivičnih dela prema uzrastu dele na mlađe i starije maloletnike. Mlađi maloletnici su lica uzrasta od navršenih 14 do nenavršenih 16 godine, dok u stariji maloletnici lica koja su navršila 16, ali nisu navršila 18 godina. U određenim slučajevima maloletničko krivično pravo se primenjuje i na mlađa punoletna lica, odnosno na lica koja su u vreme izvršenja krivičnog dela navršila 18 godina, a u vreme suđenja nisu navršila 21 godinu (Jovašević, 2012).

U vezi prethodno navedenog, u radu će biti postupljeno na sledeći način: učinjen će biti kratak osvrt na krivično delo nasilja u porodici, kao i na položaj maloletnika kao učinioca krivičnih dela, te statistički, tabelarni i grafički prikaz maloletnika kao izvršioца krivičnog dela nasilja u porodici u periodu od deset godina (zbog obima rada), broja optuženja i osude, odnosa izvršenja ovog dela u odnosu na celokupan broj izvršenja dela iz grupe krivičnih dela, ali i ukupnog broja izvršenja krivičnih dela od strane maloletnika, kao i prikaz i analiza krivičnih sankcija koja su maloletnim izvršiocima ovog dela izrečene.

Nasilje u porodici u Krivičnom zakoniku Republike Srbije

Nasilje u porodici (Škulić, 2014) je u pravnom sistemu Republici Srbiji regulisano čak u tri Zakona: u Krivičnom zakoniku, Porodičnom zakonu i onedavno (2016 godine) donetog Zakona o sprečavanju nasilja u porodici („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 94/16) čija je uloga preventivna u smislu sprečavanja da do nasilja u porodici dodje i čija se primena ogleda u izricanje korpusa mera

potencijalnim izvršioca krivičnog dela nasilja u porodici i zaštiti žrtava. Njegova primena je ipak ograničena samo na punoletne izvršioce, te se tako ovaj Zakon ne primenjuje na maloletna lica koja izvrše nasilje u porodici, što je i opravdano, imajući u vidu poseban status maloletnih lica kao i njihovu ulogu kao zaštićenih lica u porodici i društvu uopšte.

Krivično delo nasilja porodici je u Krivični zakonik Republike Srbije uvedeno još marta 2002. godine noveliranjem zakonskog teksta (inkriminacijom u članu 118a), čija je primena važila do 2005. godine, kada je donet potpuno novi Krivični zakonik koji se primenjuje od 1. januara 2006. godine („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 85/05) u kojem je ovo delo propisano u članu 194., u grupi krivičnih dela protiv braka i porodice, u glavi 19. i koje je usled više izmena i dopuna ovog Zakonika („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 85/2005, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/2012, 104/2013, 108/2014, 94/2016 i 35/19) zadržalo svoju sadržinu, oblike ispoljavanja i karakteristike koji su upodobljeni prihvaćenim međunarodnim standardima u ovoj oblasti, osim što su noveliranjem zakonskog teksta propisane znatno strožije kazne za učinioce ovog dela.

Objekt zaštite (Đurđić & Jovašević, 2010) krivičnih dela protiv braka i porodice je dvojako određen kao: 1) brak i 2) porodica. To su osnovne ljudske i društvene vrednosti koje čine zajednicu života ljudi zasnovanu na ljubavi, osećanjima i srodstvu. Brak je zakonom uređena zajednica života muškarca i žene koji se zaključuje na osnovu slobodnog pristanka budućih supružnika na način i po postupku koji su uređeni odredbama Porodičnog zakona („Službeni glasnik Republike Srbije“, broj 18/2005, 72/2011 i 6/2015). Ovo je najuža i najintimnija zajednica iz koje nastaje porodica koja je povezana krvno, emotivno, interesno i materijalno. Porodični zakon je u članu 4. odredio da vanbračna zajednica predstavlja trajniju zajednicu života žene i muškarca između kojih nema bračnih smetnji pri čemu vanbračni partneri imaju sva prava i dužnosti supružnika.

Društvena uloga braka, vanbračne zajednice i porodice je velika i ona se ogleda u stvaranju, podizanju i vaspitanju potomstva. Pored zakonskog regulisanja odnosa u braku i porodici, njima se pruža zaštita i putem niza društvenih ustanova: bračna i porodična savetovališta, centri za socijalni rad, fondovi za dečju zaštitu itd. Pravom se ipak ne mogu regulisati, ni zaštititi svi odnosi u braku i porodici, jer se radi o najintimnijoj sferi ljudske ličnosti, o odnosima koji se zasnivaju na ljubavi i osećanjima (Jovašević, 2014).

Samo krivično delo nasilje u porodici se sastoji u primeni nasilja, pretnji da će se napasti na život ili telo, drskom ili u bezobzirnom ponašanju čime se ugrožava spokojstvo, telesni integritet ili duševno stanje člana svoje porodice (Jovašević, 2014). Za izvršen osnovni oblik dela je proisana kazna zatvora od tri meseca do tri godine.

Objekt zaštite kod krivičnog dela nasilje u porodici je telesni i duševni integritet i dostojanstvo ličnosti člana porodice. Ovo je posebni, specijalni oblik krivičnog dela ugrožavanja sigurnosti. Radnja izvršenja je izražena upotrebom trajnog glagolskog oblika što znači da delo postoji bez obzira da li je delatnost činjenja preduzeta jednom ili više puta prema istom pasivnom subjektu, pri čemu broj ponovljenih radnji može biti od značaja za odmeravanje kazne učiniocu (Đurđić & Jovašević, 2010).

U prilog trajnom glagolskom oblika iz radnje izvršenja dela bez mogućeg dovođenja u pitanje postojanja osnovnog oblika dela preduzete radnje jednom ili više puta prema pasivnom subjektu ide i sama priroda krivičnog dela, imajući u vidu da je reč o kontinuiranom stanju u kome se nalazi jedan član porodice usled radnji koje preduzima drugi član porodice prema njemu. Krivično delo nasilja u porodici može postojati i onda kada je radnja izvršenja preduzeta samo jednom, ali imajući u vidu posledicu, to zavisi od toga o kom obliku radnje izvršenja se radi. Korišćenje grubog nasilja i upotrebe kvalifikovane pretnje u nekim slučajevima je dovoljno da je radnja i jedanput preduzeta da bi delo praktično bilo izvršeno, odnosno da je došlo do ugrožavanja spokojstva, telesnog integriteta ili duševnog stanja pasivnog subjekta, dok drsko i bezobzirno ponašanje, po pravilu, može prouzrokovati to ugrožavanje samo onda kada se više puta ponavlja (Stojanović, 2020).

Krivično delo nasilja u porodici pored osnovnog oblika ima i tri teža (kvalifikovana) oblika i jedan poseban oblik. Prvi teži oblik dela za koji je propisana kazna zatvora od šest meseci do pet godina (što znači da je i pokušaj ovog krivičnog dela kažnjiv zbog visine zaprećene kazne) postoji ako je učinilac

pri preduzimanju radnje izvršenja osnovnog dela koristio oružje, opasno oruđe ili drugo sredstvo koje je podobno da telo teško povredi ili zdravlje teško naruši (stav 2).

Drugi teži oblik (stav 3) dela nasilje u porodici za koji je propisana kazna zatvora od dve do deset godina (a ranije do septembra 2009. godine kazna zatvora od jedne do osam godina) postoji u dva slučaja: 1) kada je usled preduzete radnje izvršenja osnovnog ili prvog težeg oblika nastupila teška telesna povreda ili teško narušavanje zdravlja člana porodice ili 2) ako je delo učinjeno prema maloletniku (licu uzrasta do osamnaest godina života). Kod ovog oblika dela obim i intenzitet prouzrokovane teže posledice (koja mora biti u uzročno posledičnoj vezi sa preduzetom radnjom izvršenja) i uzrast pasivnog subjekta predstavljaju kvalifikatorne okolnosti za koje zakon propisuje strože kažnjavanje.

Najteži oblik ovog krivičnog dela (stav 4) postoji ako je usled preduzete radnje izvršenja nastupila smrt člana porodice. Smrt mora biti rezultat radnje izvršenja (upotrebljenog sredstva ili načina preduzete radnje) i mora biti obuhvaćena nehatom učinioca. Za ovo je delo propisana kazna zatvora od pet do petnaest godina, a ako je pasivni subjekt maloletno lice, zakonodavac za učinioca ovog oblika dela propisuje još strožije kažnjavanje određenjem posebnog minimuma od najmanje deset godina zatvora, dok se shodno ovakvoj kazni maksimum kažnjavanja određuje opštim maksimum koji može biti do dvadest godina zatvora. Ukoliko je smrt pasivnog subjekta nastupila umisljajnim radnjom izvršioca, u tom slučaju se neće raditi o ovom kvalifikovanom obliku dela nasilja u porodici, već o krivičnom delu teškog ubistva.

Posebni oblik nasilja u porodici zakoni je propisano kumulativno kažnjavanje kazne zatvora od tri meseca i tri godine i novčene čini ono lice koje prekrši mere zaštite nasilja u porodici koje mu je sud odredio na osnovu zakona kojim se uređuju porodični odnosi.

Pitanje koje se nameće je da li postoji sticaj ukoliko je delo izvršeno prema više članova porodice (izuzev kod kvalifikatornog oblika iz stava 4 gde je nesporno da postoji sticaj). U sudskoj praksi preovladava stav, da iako je radnja preduzeta prema više članova porodice, postoji samo jedno krivično delo (dok bi kod drugih krivičnih dela postojao sticaj dela). Iako se radi o različitim pasivnim subjektima, u ovom slučaju se ne šite pojedini kao takvi, već porodica i porodični odnosi, te s tim u vezi pojedinci, odnosno pasivni subjekti u porodici čine porodici, a porodica čini jedinstvo i zbog toga ne postoje više pasivnih subjekata, već jedan, bez obzira na to koliko ih kod ovog dela ima. Ukoliko je radnja preduzeta na takav način da ukazuje na prirodno jedinstvo deloa, sticaj neće postojati. To se odnosi na kvalifikovani oblik iz stava 4, kada će uvek postojati sticaj. (Stojanović, 2020).

Analiza statističkog prikaza maloletnih izvršioca krivičnog dela nasilja u porodici

Maloletnici se, iako sa svojim posebnim statusom i tretmanom u pravnom sistemu i njihovoj krivičnopravnoj zaštiti, izdvajanjem od punoletnih učinioca po svojim biološkim, sociološkim i psihološkim karakteristikama, nažalost, ipak pojavljuju kao izvršioc krivičnog dela nasilja u porodici. Sa jedne strane je pomalo i čudno da su ova bića sa još oseljivim i zaštićenim položajem u porodici javljaju kao izvršioc ovih dela, a sa druge strane je i iznenadjujuće i opravdano da ih članovi porodici prijavljuju kao izvršioc. Neizostavno i nesporno je da tamna brojka izvršenja dela nasilja u porodici od strane maloletnika zaista postoji i da je izražena upravo iz tog razloga što se roditelji teško odlučuju da prijave i procesuiraju svoje dete kao izvršioca dela, kao i na potencijalnu mogućnost da ih vaspitaju i prevaspitavaju u krugu porodice bez prijavljivanja. Bilo kako bilo, najbitnije je da svi članovi porodice budu zatsičeni, što je i osnovno ljudsko načelo u kojem svaki građanin uživa.

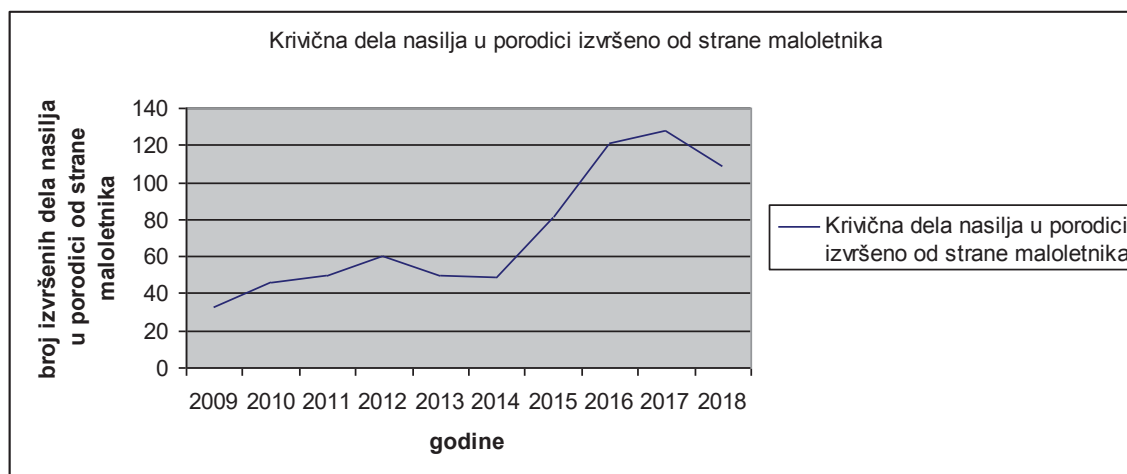
U narednom tekstu rada bići prikazani podaci koji se odnose na broj prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletnika za izvršeno krivično delo nasilja u porodici. Ujedno će analizirani podaci biti prikazani i na odnos broja izvršenih dela nasilja u porodici od strane maloletnih lica i ukupnog broja dela grupe kojoj pripada, kao i u odnosu na ukupan broj izvršenih dela od strane maloletnika.

U svim prikazanim tabelama, analizirajuće se podaci koji se odnose na maloletne izvršiocice krivičnog dela nasilja u porodici u vremenskom periodu od 2009. do 2018. godine. Svi podaci koji ce u radu biti analizirani preuzeti su iz Biltena Republičkog zavoda za statistiku; Maloletni učinioci krivičnih dela – prijave, optuženja i osude (Bilteni Republičkog zavoda za statistiku: broj 528 za 2009. godinu (2010); broj 547 za 2010. godinu (2012); broj 559 za 2011. godinu (2012); broj 577 za 2012. godinu

(2013); broj 589 za 2013. godinu (2014); broj 604 za 2014. godinu (2015), broj 618 za 2015. godinu (2016); broj 630 za 2016. godinu (2017); broj 641 za 2017. godinu (2018) i broj 654 za 2018. godinu (2019); Beograd: Republički zavod za statistiku.)

Tabela 1. Prijavljeni maloletnih izvršioca krivičnog dela nasilja u porodici u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

godine	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Krivična dela nasilja u porodici izvršeno od strane maloletnika	33	46	50	60	50	49	82	121	128	109

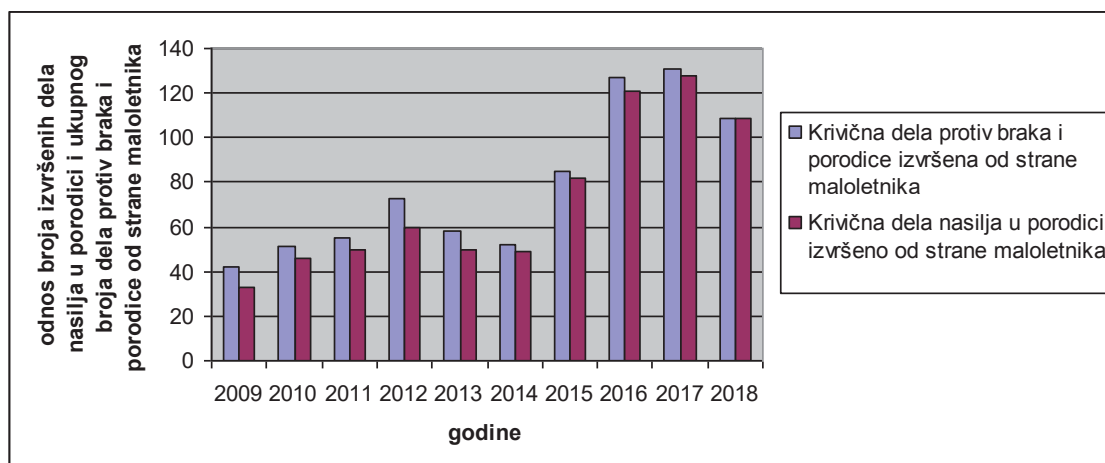
Grafikon 1. Ilustracioni prikaz dinamike izvršenog krivičnog dela nasilja u porodici od strane maloletnika u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

Analizirajući tabelu 1 i grafikon 1 stiče se jasan utisak o intenzivnom porastu broja prijavljenih maloletnika za krivično delo nasilja u porodici u analiziranom periodu od 2009. do 2018. godine. Interesantan podatak je da je od 2009. godine do 2014. godine broj prijavljenih maloletnika za krivično delo nasilja u porodici bio veoma sličan i krtao se između 46 i 60 prijavljenih maloletnika, sa najmanjim brojem 2009. godine od svega 33 prijavljena.

Analizirajući broj prijavljenih maloletnika za delo nasilja u porodici od 2015. do 2018. godine jasno se uočava porast broja prijavljenih, te ukoliko se ti brojevi posmatraju na periode pre 2015. godine, može se zaključiti da su brojevi prijavljenih maloletnika čak i duplirani, pa se najveći skok, odnosno porast broja prijavljenih ogleđa u 2015. godini u odnosu na 2014. godinu, sa intenzivnim rastom broja prijavljenih u sledećem godinu, sve do 2018. godine u kojoj je broj prijavljenih maloletnika nešto vrlo manji u odnosu na prethodnu godinu, ali svakako intenzivnije veći u odnosu na periode pre 2015. godine. Ovi podaci ukazuju na dve stvari: da se oštrije i strožije treba suptotsaviti maloletnim izvršiocima ovog dela, kao i činjenica da se svest ljudi promenila i da se oslobodili u prijavljivanju za ova dela maloletne izvršioce, što bi bio i donekle dobar i ohrabrujuć pokazatelj u podsticaju ljudi na prijavu i reagovanje na nasilje u porodici, koje se možda ranije skrivalo i pretvaralo u tamnu brojku, sto bi u ovom slučaju, kao i u prvoj akternativnoj pretpostavci ukazivalo na oštrije sankcionisanje maloletnika za izvršena dela nasilja u porodici.

Tabela 2. Prijavljeni maloletni izvršioци krivičnog dela nasilja u porodici u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloletnih izvršioца krivičnih dela protiv braka i porodice u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

godine	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Krivična dela protiv braka i porodice izvršena od strane maloletnika	42	51	55	73	58	52	85	127	131	109
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Krivična dela nasilja u porodici izvršena od strane maloletnika	33	46	50	60	50	49	82	121	128	109
	79%	90%	90%	82%	86%	94%	96%	95%	98%	100%

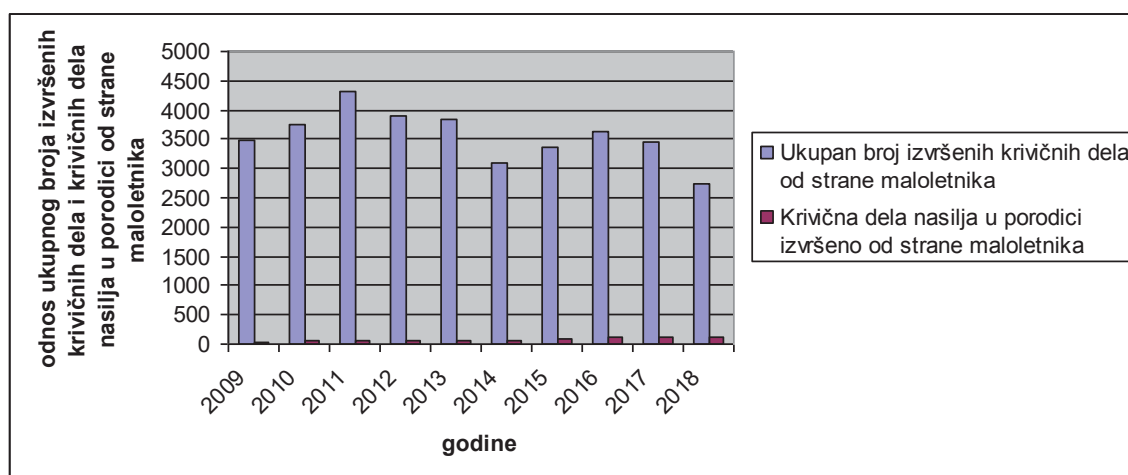

Grafikon 2. Ilustracioni prikaz prijavljeni maloletnih izvršioци krivičnog dela nasilja u porodici u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloletnih izvršioца krivičnih dela protiv braka i porodice u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

Krivična dela nasilja u porodici izvršena od strane maloletnika u odnosu na broj prijavljenih maloletnika za dela protiv braka i porodice, grupu krivičnih dela u kojoj je inkriminisano delo nasilja u porodici, značajno dominiraju u odnosu na druga dela, imajući u vidu da analizirani podaci ukazuju da je procenat zastupljenosti prijavljenih maloletnika u najčešćim analiziranim godinama između 90% i 100%, sa nešto za nijansu manjem izraženim procentom zastupljenosti od 82% i 86% u 2012. i 2013. godini, odnosno 79% u 2009. godini u kojoj je inače i najmanji broj prijavljenih maloletnih izvršioци za krivično delo nasilja u porodici, kao i ukupnog broja dela protiv braka i porodice. Najveći procenat zastupljenosti prijavljenih maloletnika za izvršeno delo nasilja u porodici u odnosu na grupu dela je neminovno 2018. godine u kojoj se kao procenat izvršenja nasilja u porodici od strane maloletnika izražava u 100% u odnosu na ostala dela. Zanimljivo manji u odnosu na ovu godinu, ali se velikom zastupljenošću prijavljenih maloletnika za delo nasilja u porodici od čak 94-98% u odnosu na ukupan broj dela iz grupe dela je ispoljeno u periodu od 2014. do 2017. godine.

Tabela 3. Prijavljeni maloletni izvršioци krivičnog dela nasilja u porodici u odnosu na ukupan broj izvršenih krivičnih dela od strane maloletnika u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

godine	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Ukupan broj izvršenih krivičnih dela od strane maloletnika	3497	3747	4323	3913	3844	3110	3355	3643	3465	2744
	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%	100%
Krivična dela nasilja u porodici izvršeno od strane maloletnika	33	46	50	60	50	49	82	121	128	109
	0,94%	1,22%	1,15%	1,53%	1,30%	1,57%	2,44%	3,32%	3,69%	3,97%

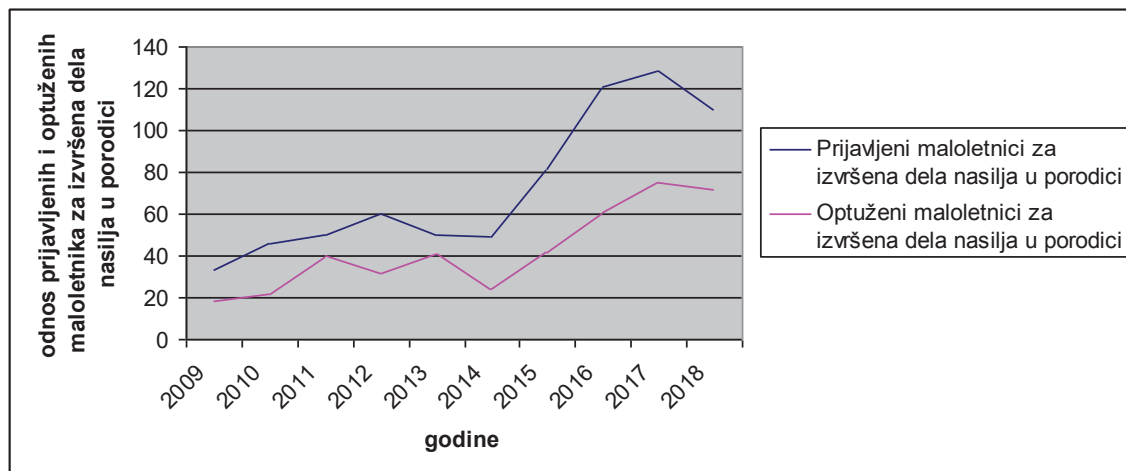

Grafikon 3. Ilustracioni prikaz prijavljeni maloletnih izvršioца krivičnog dela nasilja u porodici u odnosu na broj prijavljenih maloletnih izvršioца za ukupan broj izvršenih krivičnih dela u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

Nasilje u porodici, samo po sebi, je teško krivično delo, samim tim što se njegovom radnjom izvršenja ispoljava nasilje, a kao drugo, što se to nasilje primenjuje u porodici, prema najbliim, najvoljenijim i najsrodnijim osobama. Još izraženijoj težini dela doprinosi i činjenica da je to delo izvršeno od strane maloletnog lica. S tim u vezi broj izvršenih dela od strane maloletnika nije ni malo mali, posebno što se radi o posebnoj kategoriji ljudi, a spremnosti i sposobnosti da ovako teška dela izvrše. Iako procenat zastupljenosti ovih dela izvršenih od strane maloletnika u odnosu na ukupan broj prijavljenih maloletnika za izvršena dela je mali, ali realan i zabrinjavajuć, imajući u vidu da maloletnici češće i učestalije vrše imovinska krivična dela i dela u vezi sa drogom, dok se u kategoriji izvršioца dela nasilja u porodici ne bi ni trebala pronaci. Ipak statistički podaci ukazuju da je procenat zastupljenosti od 0,94%, do 3,97% u analiziranim godinama. Period od 2015. do 2018. godine obeležava veća zastuplenost prijavljenih maloletnika za delo nasilja u porodici u odnosu na ukupan broj dela, odnosno u procentima od 2,44% do 3,97% što je intenzivniji broj, odnosno pokazatelj zastupljenosti u odnosu na prethodne godine, mali u odnosu na ukupan broj, ali ne zanemarujući posebno što se treba imati u vidu da se radi o teškim krivičnim delima izvršenih od strane maloletnika.

Tabela 4. Optuženi maloletnici za izvršena krivična dela nasilja u porodici u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

godine	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Optuženi maloletnici za izvršena dela nasilja u porodici	18	22	40	32	41	24	42	61	75	72

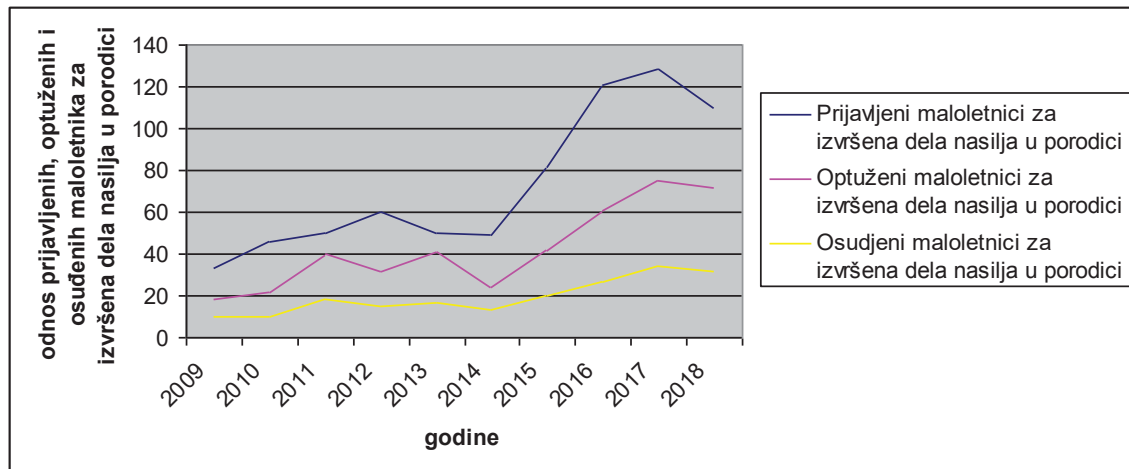

Grafikon 4. Odnos prijavljenih i optuženih maloletnika za izvršena krivična dela nasilja u porodici u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

Broj optuženih maloletnika je nešto manji u odnosu na broj prijavljenih maloletnika za izvršeno krivično delo nasilja u porodi, u prilog čega idu niz činjenica koje su utvrđene u krivičnim postupcima a u najčešćim slučajevima su to odustanak oštećenih od daljeg krivičnog gonjenja (posebno roditelja). Imajući u vidu da se svi započeti postupci ne završe u istoj godini, a i neki su započeti pred kraj godine, analiza odnosa prijavljenih i optuženih maloletnika za izvršeno delo nasilja u porodici koja je prikazana u grafikonu 4 nije u potpunosti validna, ali ukoliko se uzme sveobuhvatan broj prijavljenih maloletnika za izvršeno delo nasilja u porodici i isti taj broj optuženih, navedeni odnos nam daje adekvatne pokazatelje koji se zasnivaju na prethodno navedenoj konstataciji da je srazmerno nizi broj optuženih maloletnika u odnosu na prijavljene za izvršena dela. Kao izuzetak u ovoj analizi su 2011. i 2013. godina u kojim je broj optuženih maloletnika najveći u odnosu na broj prijavljenih za izvršena dela nasilja u porodici.

Tabela 5. Osuđeni maloletnici za izvršena krivična dela nasilja u porodici u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

Godine	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Optuženi maloletnici za izvršena dela nasilja u porodici	10	10	18	15	17	13	20	27	34	32

Grafikon 5. Odnos prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletnika za izvršena krivična dela nasilja u porodici u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

Odnos osuđenih maloletnika za izvršena krivična dela nasilja u porodici u odnosu na broj optuženih i prijavljenih maloletnika je srazmerno nizi što je prikazano u grafikonu 5. I u ovoj analizi je slučaj kao i u prethodnoj, odnosno da se u istoj godini ne izreknu presude za isti broj prijavljenih i optuženih maloletnika iz te godine, zbog same dužine trajanja postupka, ali i izvršenja dela pred kraj tekuće godine. Ipak, odnos ukupnog broja prijavljenih, optuženih i osuđenih maloletnika ukazuje na faktički, odnosno stvarni odnos između navedenih procesnih statusa maloletnika. Ukoliko analiziramo samo broj osuđenih maloletnika možemo videti da je on u blagom porastu, posebno u periodu od 2015. do 2018. godine, ali ako ovaj period uporedimo sa istim periodom prijavljenih maloletnika možemo konstatovati da je broj prijavljenih u naglom porastu u odnosu na prethodne godine, dok je broj osuđenih u manjem porastu u odnosu na prethodne godine, što ukazuje na manji broj osuđenih maloletnika u odnosu na prijavljene u ovom periodu, nego što je slučaj sa ovim odnosom poredjenja u periodu od 2009. do 2014. godine, u kome jeste manji broj osuđenih maloletnika u odnosu na period od 2015. do 2018. godine, ali u poredjenju sa prijavljenim maloletnicima iz ovog perioda broj osuđenih je u komparaciji sa prijavljenim maloletnicima iz ovog perioda veći.

Krivične sankcije izrečene osuđenim maloletnicima za izvršeno delo nasilja u porodici

Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica (*Službeni glasnik Republike Srbije*, broj 85/2005) je svojim odredbama materijalnog krivičnog prava regulisao i kažnjavanje maloletnika za učinjena krivična dela, te se tako njima mogu izreći sledeće krivične sankcije: *vaspitne mere, kazna maloletničkog zatvora i mere bezbednosti*.

Svrha krivičnih sankcija prema maloletnicima je da se nadzorom, pružanjem zaštite i pomoći, kao i obezbeđivanjem opšteg i stručnog osposobljavanja utiče na razvoj i jačanje lične odgovornosti maloletnika, na vaspitavanje i pravilan razvoj njegove ličnosti, kako bi se obezbedilo ponovno uključivanje maloletnika u društvenu zajednicu, dok je svrha maloletničkog zatvora, pored navedene svrhe, i vršenje pojačanog uticaja na maloletnog učinioca da ubuduće ne vrši krivična dela, kao i na druge maloletnike da ne vrše krivična dela (član 10 ZMUKD).

Najčešće krivične sankcije koje se izriču maloletnicima su vaspitne mere (nezavodskog i zavodskog tipa) i mogu se izreći i mlađim i starijim maloletnicima. Prethodno navedeni Zakon predviđa čitav niz taksativno navedenih vaspitnih mera koje su mogu izreći maloletnicima. U izuzetnim slučajevima. U izuzetnim slučajevima kada su ispunjeni zakonom predviđeni uslovi i ako je sud došao do uverenja da se svrha maloletničkih krivičnih sankcija ne može ostvariti primenom vaspitnih mera, sud može starijem maloletniku da izrekne posebnu vrstu kazne – kaznu maloletničkog zatvora, uz određene

kumulativne uslove. I konačno, mere bezbednosti se mogu izreći maloletnicima ako im je izrečena vaspitna mera ili kazna maloletničkog zatvora, osim mere bezbednosti obavezno psihijatrijsko lečenje i čuvanje u zdravstvenoj ustanovi koja se može izreći samostalno.

Tabela 6. Krivične sankcije izrečene osuđenim maloletnicima za krivično delo nasilja u porodici u Srbiji u periodu 2009-2018. godine

God.	mal. zatv.	Vaspitne mere								
		sudski ukor	posebne obaveze	pojačan nadzor roditelja	pojačan nadzor organa starat.	pojač. nadz. u ustan. za vasp.	posebne obav. uz pojač. nadzor	upuć. u vaspit. ustan.	upuć. u vaspit.- popr. dom	upuć. u posebnu ustan.za lečenje i osposobljavanje
2009	-	1	2	-	5	-	-	2	-	-
2010	-	1	1	1	7	-	-	-	-	-
2011	-	2	3	-	9	-	-	3	1	-
2012	-	1	1	2	6	-	1	3	1	-
2013	-	2	2	3	5	-	1	3	1	-
2014	-	-	5	1	5	-	-	-	-	2
2015	-	1	6	2	7	-	2	-	2	-
2016	-	1	14	2	9	-	-	-	1	-
2017	-	7	11	1	12	-	2	-	1	-
2018	-	2	5	4	12	-	4	2	3	-

Kao što je i u teoriji rečeno, analiza prethodne tabele ukazuje da su vaspitne mere najdominantnije u izricanju prema maloletnicima. Kao mera koja se posebno izdvaja u svom najvećem broju izricanja je pojačan nadzor organa starateljstva, koje su posebno najviše izricane u 2017. i 2018. godini. Posebne obaveze, koje su izrečene u sličnom broju u analiziranim godinama, svoj nagli porast u izricanju su zabeležile 2016. 2017. godine. Iznenađujući podatak je i da je tokom 2014. godine zabeleženo 2 slučaja izricanja zavodske mere upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje, dok ova zavodska mera ni u jednom slučaju nije izrečena osuđenom maloletniku u ostalim analiziranim godinama. Pored vaspitnih mera, kazna maloletničkog zatvora nijednom nije izrečena u analiziranom periodu, što oravdava njena posebnost u izricanju sa ispunjenim nizom kumulativnih uslova i izuzetna nužnost, koja se očigledno nije stvorila pri odmeravanju kazni maloletnim izvršiocima krivičnog dela nasilja u porodici.

Zaključak

Iako je na prvi pogled, delovalo da se maloletnici ne pojavljuju kao izvršioci krivičnog dela nasilja u porodici, te da je ogromna pažnja usmerena na punoletne učinioce, donošenjem i posebnih lex specialis zakona, statistički podaci demantuju prve sumnje i nažalost pokazuju da se maloletnici, sa svim svojim posebnim osobinama, kao zaštićena socijalna kategorija, ipak pojavljuju kao izvršioci ovog teškog, nasilničkog krivičnog dela. Njihova zastupljenost u izvršenju u odnosu na grupu dela kojoj nasilje u porodici pripada, krivična dela protiv braka i porodice, je izuzetno velika, što procentualno iznosi od 85-100%, što je i opravdano imajući u vidu da maloletnici nisu u braku, pa samim tim dela protiv braka i ne mogu da vrše. Iako je njihov broj izvršenja u odnosu na ukupan kriminal, odnosno ukupna krivična dela koja su maloletnici izvršili u analiziranim godinama mali, okvirno od 1-4% posto, svakako nije zanemarljiv imajući u vidu da se radi o teškom nasilničkom delu, koje izaziva posebnu pažnju i kada su punoletni učinoci u pitanju, što maloletnim izvršiocima ovih dela daje još veću težinu izvršenja.

Broj optuženih i osuđenih maloletnika je srazmerno niži u odnosu na broj prijavljenih, ali ne u zanemrljivom broju, već u opravdanom smanjenju njihovog procesnog statusa. U ovome mnogo doprinosi činjenica da roditelji ili članovi porodici vrlo često u krivičnom postupku odustanu od gonjenja maloletnika za izvršeno delo nasilja u porodici. Krivične sankcije koje su maloletnicima izrečene za ovo delo su najčešće vaspitne mere i to pojačan nadzor organa starateljstva, sa dominacijom u izricanju i posebnih obaveza tokom 2016. i 2017. godine. Zavadna mera upućivanje u posebnu ustanovu za lečenje i osposobljavanje je izrečena tokom 2014. godine prema dvoje maloletnika što je izuzetak u odnosu na ostale analizirane godine u kojima ova mera nijednom nije bila izrečena. Kazna maloletnikom zatvora takođe ni u jednom slučaju nije izrečena, što je i opravdano imajući u vidu da se izriče samo izuzetno uz takstivno ispunjene kumulativne uslove.

Suprotsavljanje nasilju u porodici je predmet svim pravnih sistema, svakog društva, svih procesnih subjekata i svakog pojedinca. Ovo teško krivično delo je još teže ukoliko je izvršeno od strane maloletnika, što na iznenadjenje celokupne pavne zajednice sigurno predstavlja impozantan podatak da ova „nežna bića“, koja se razlikuju od punoletnih lica po svojim biološkim, psihološkim i sociološkim karakteristikama, ipak pojavljuju kao izvršioci krivičnih dela nasilja u porodici.

Represivnim i preventivnim merama prema maloletnicima da do izvrenja ovih dela ne dođe se trebamo svi boriti, porodica kao prva i osnova karika u ovoj borbi, a potom pravni i društveni sistemi. Posebno se treba u ovoj borbi osvrnuti na podizanju svesti kod maloletnika da je porodica stub i osnova svakog društva, u kojoj se stiče ljubav, vaspitanje, vredost i čiji su članovima srodstvom povezani, te da se kao takva treba čuvati i odnosi u njoj negovati, a ne nasilje sprovesti u njoj. Ukoliko maloletnici vrše dela nasilja u porodici, sigurno će im ta izvršenja biti osnov ta vršenje i drugih krivičnih dela u društvu, jer ukoliko svoje članove porodice ne doživljavaju kao zaštićene socijalne kategorije, ostale članove i imenitelje društva će još lakse prepoznati kao potencijale žrtve budućih krivičnih dela.

Literatura

1. Bilteni Republičkog zavoda za statistiku: broj 528 za 2009. godinu (2010); broj 547 za 2010. godinu (2012); broj 559 za 2011. godinu (2012); broj 577 za 2012. godinu (2013); broj 589 za 2013. godinu (2014); broj 604 za 2014. godinu (2015), broj 618 za 2015. godinu (2016); broj 630 za 2016. godinu (2017); broj 641 za 2017. godinu (2018) i broj 654 za 2018. godinu (2019); Beograd: Republički zavod za statistiku.
2. Banović, B., Turanjanin, V. & Voštinić, M. (2014). *Nasilje u porodici – krivičnopravni i krivičnoprocesni aspekti*. Zbornik radova, *Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*, tom 1, Tara, Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, Fondacija „Hans Zajdel”.
3. Đurđić, V., & Jovašević, D. (2010). *Krivično pravo, posebni deo*. Beograd: Nomos.
4. Zakon o sprečavanju nasilja u porodici, „*Službeni glasnik Republike Srbije*“, broj 94/16.
5. Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica, „*Službeni glasnik Republike Srbije*“, broj 85/2005.

6. Jovašević, D. (2005). *Zakon o maloletnim učiniocima krivičnih dela i krivičnopravnoj zaštiti maloletnih lica*. Beograd: Službeni list SCG.
7. Jovašević, D. (2010a). *Krivično pravo, opšti deo*. Beograd: Nomos.
8. Jovašević, D. (2010b). *Položaj maloletnika u krivičnom pravu*. Niš: Pravni fakultet.
9. Jovašević, D. (2011). *Maloletničko krivično pravo*. Niš: Pravni fakultet.
10. Jovašević, D. (2012). *Kažnjavanje maloletnika u krivičnom pravu, Maloletničko pravosuđe u Republici Srbiji, Zbornik radova*. Beograd: Centar za prava deteta.
11. Jovašević, D. (2014). *Krivično pravo, posebni deo*. Beograd: Dosije.
12. Krivični zakonik, "Službeni glasnik RS", broj 85/05, 88/2005, 107/2005, 72/2009, 111/2009, 121/12, 104/13, 108/14, 94/16 i 35/19.
13. Lazarević, Lj. (2000). *Krivično pravo–posebni deo*. Beograd: savremena administracija.
14. Porodični zakon, "Službeni glasnik RS", broj 18/2005, 72/2011 i 6/2015.
15. Radulović, LJ. (2010). *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet.
16. Simović, M, et al. (2013). *Maloljetničko krivično pravo*. Istočno Sarajevo.
17. Stojanović, Z., & Delic, N. (2013). *Krivično pravo, posebni deo*. Beograd: Pravna knjiga.
18. Stojanović, Z. (2014). *Krivično pravo, opšti deo*. Beograd: Pravna knjiga.
19. Stojanović, Z. (2019). *Komentar Krivičnog zakonika: prema stanju Krivičnog zakonika od 1. decembra 2019. godine i prema stanju zakonodavstva od 21.maja 2019. godine*. Beograd: Službeni glasnik.
20. Škulić, M. (2010). *Starosna granica sposobnosti za snošenje krivice u krivičnopravnom smislu. Crimen*. Beograd: Pravni fakultet.
21. Škulić, M. (2011). *Maloletničko krivično pravo*. Beograd: Pravni fakultet.
22. Škulić, M. (2014). *Nasilje u porodici: neki problemi zakonske inkriminacije i sudske prakse. Zbornik radova, Nasilje u Srbiji – uzroci, oblici, posledice i društvene reakcije*, tom 1, Tara, Beograd: Kriminalističko-policijska akademija, Fondacija „Hans Zajdel”.

**JUVENILES AD PERPETRATORS OF CRIMINAL OFFENSES
DOMESTIC VIOLENCE**

Gordana Nikolic, PhD
Ministry of Internal Affairs of the Republic of Serbia

Abstract: Domestic violence was introduced into the Criminal Code of the Republic of Serbia in 2002, first by incrimination in Article 118a, but with the adoption of the new Criminal Code, which began on January 1, 2006, this offense is regulated in Article 194 in the group of crimes against marriage and families. By amending the legal text, this work underwent several changes and additions until its positive application, without modifying the basic conceptual norms, but in sharpening its punishment. The incrimination of acts of domestic violence and the determination of basic and more severe forms is an indicator of the legal system that the family is protected as a basic value of human society. As a *lex specialis* in the sense of detailed incrimination of this act, and especially in the contribution of its prevention, in 2016, the Law on Prevention of Domestic Violence was passed, which applies only to adult perpetrators. Analyzing the texts on the criminal offense of domestic violence, one gets the impression that the perpetrators of this offense are most often adults, spouses, men, and even women, so the question arose whether minors appear in the category of perpetrators of domestic violence, bearing in mind that by logic things most often occur in the role of victim. However, the statistics showed astonishing data regarding the fact that juveniles appear as perpetrators of this crime, and if we take into account the fact that parents rarely report their child as a perpetrator of domestic violence, as well as that they rarely join the criminal proceedings later. persecution, one gets the impression that the gravity of this crime committed by the juvenile is even greater. This is supported by the fact that the dark number of juvenile perpetrators of domestic violence is expressed, and that both statistical data and official reports are not sure and one hundred percent indicator of the representation of minors as perpetrators of this crime. The author briefly reviews the norms of the criminal offense of domestic violence in the Criminal Code of the Republic of Serbia, while the essence of the paper is based on a statistical analysis of the number of reported, accused and convicted juveniles for domestic violence within ten years, as well as criminal sanctions imposed on them for this crime, on the basis of which conclusions are made regarding the representation of minors as perpetrators of this crime.

Keywords: violence, family, juveniles, Criminal Code, crime.